ધોરાડ પક્ષીના સંરક્ષણ માટે સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો

ટાઈમ લાઈન
-સંજય વોરા

દેશના દુર્લભ પક્ષીઓમાંના એક ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ (ધોરાડ)ના સંરક્ષણ માટે સુપ્રીમ કોર્ટે એક મહત્ત્વપૂર્ણ ચુકાદો આપ્યો છે. 19 ડિસેમ્બર, 2025ના રોજ સુપ્રીમ કોર્ટે રાજસ્થાન અને ગુજરાતમાં ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડના સંરક્ષણ સંબંધિત નિષ્ણાતોની સમિતિની મોટા ભાગની ભલામણોને મંજૂરી આપી હતી. સુપ્રીમ કોર્ટે ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ માટે પ્રાથમિકતા સંરક્ષણ ક્ષેત્રોને રાજસ્થાનમાં 14,013 ચોરસ કિલોમીટર અને ગુજરાતમાં 740 ચોરસ કિલોમીટર કરવા માટે સૂચના આપી હતી. સુપ્રીમ કોર્ટે નિર્દેશ આપ્યો કે આ વિસ્તારોમાં ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડનું તાત્કાલિક નિરીક્ષણ શરૂ કરવામાં આવે અને ધોરાડ પક્ષી પર આબોહવા પરિવર્તનની અસરનો અભ્યાસ કરવામાં આવે. સુપ્રીમ કોર્ટે રાજસ્થાનના ડેઝર્ટ નેશનલ પાર્કની દક્ષિણમાં પાવર કોરિડોર અંગે સમિતિની ભલામણને મંજૂરી આપી છે. આનાથી ડેઝર્ટ નેશનલ પાર્કની દક્ષિણ સીમાથી ઓછામાં ઓછો પાંચ કિલોમીટર લાંબો અને મહત્તમ 5 કિલોમીટર પહોળો કોરિડોર બનશે. સુપ્રીમ કોર્ટે રાજસ્થાનમાં ભવિષ્યના નવીનીકરણીય ઉર્જા પ્રોજેક્ટો પર સમિતિ દ્વારા ભલામણ કરાયેલા પ્રતિબંધોને મંજૂરી આપી છે. સુપ્રીમ કોર્ટે 80 કિલોમીટર લાંબી 33 KV પાવર લાઈનોને તાત્કાલિક ભૂગર્ભિત કરવાનો પણ આદેશ આપ્યો છે.

ગુજરાત અતિસુંદર અને અદ્દભૂત પક્ષી એવા ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડનું આશ્રયસ્થાન છે. સ્થાનિક ભાષામાં તેને ધોરાડ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. તેને વન્યજીવન સંરક્ષણ કાયદા-1972 અંતર્ગત નાશ થવાના આરે આવેલી અતિશય સંવેદનશીલ પ્રજાતિઓની પક્ષીઓની શિડ્યુઅલ-1ની યાદીમાં સ્થાન અપાયું છે. આ પક્ષીની પ્રજાતિ નાશ થવાના આરે આવીને ઊભી છે અને તેની વૈશ્વિક વસતી પાછલા કેટલાક દાયકાઓમાં ઘણી ઘટી જવા પામી છે. ગુજરાત સરકારે આ પક્ષી પ્રજાતિના સંરક્ષણ માટે બે અભ્યારણ્યો જાહેર કર્યાં છે. દેવભૂમિ દ્વારકા જિલ્લામાં 3.33 ચોરસ કિમી વિસ્તારમાં આવેલું ગાગા ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ અભ્યારણ્ય અને કચ્છ બસ્ટર્ડ અભ્યારણ્ય, જે કચ્છના અબડાસા તાલુકામાં બે ચોરસ કિમી વિસ્તારમાં આવેલું છે. કચ્છ બસ્ટર્ડ અભ્યારણ્ય અને તેની આસપાસનો વિસ્તાર ગુજરાતમાં આ પંખીડાંઓ માટેનું છેલ્લું આશ્રયસ્થાન બની ગયું છે. ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડની 90% વસ્તી લુપ્ત થઈ ગઈ છે. હાલ ગુજરાત જ એવું છે જ્યાં તેની વસ્તી જોવા મળી છે. વર્ષ 2007ની વસ્તીગણતરી દરમિયાન માત્ર 48 ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ જોવા મળ્યાં હતાં. ગોચર જમીન કે ઘાસિયા જમીન ઉપર માનવીય સભ્યતા અને પશુધનના અસ્તિત્વનો આધાર છે ત્યારે આવી જમીન ઉપર ઘાસિયા મેદાનોમાં રહેતા ધોરાડ પક્ષીની ઉપસ્થિતિ એ અનુકૂળ વાતાવરણને દર્શાવવા માટે પૂરતું છે. સફેદ ગળું અને એકાદ મીટર જેટલી લાંબી પૂંછડીને લીધે ધોરાડ પક્ષી ઘાસીયા મેદાનોમાં તુરંત જ નજરે ચઢી જાય છે. માદા ધોરાડનું કદ નર ધોરાડ કરતાં થોડું નાનું હોય છે. તેની ભ્રમરોનો ભાગ પહોળો હોય છે અને છાતીના ભાગે ભગ્ન થતું વર્તુળ ધરાવે છે. તેની સરખામણીમાં નર ધોરાડ મોટા, ઊંચા અને છાતી ઉપર સંપૂર્ણ ગોળ કાંઠલો ધરાવતા હોય છે. તેઓ તીડ સહિતની જીવાતો, અનાજ, નાના સરિસૃપો વિગેરે આરોગે છે. ધોરાડના સંરક્ષણ અને સંવર્ધન માટે તેમ જ તેને નાશપ્રાયઃ થતું અટકાવવા માટે વન,

પર્યાવરણ અને જલવાયુ પરિવર્તન મંત્રાલય દ્વારા માર્ગદર્શિકા જારી કરવામાં આવી છે, જેના આધારે ગુજરાતના કચ્છ જિલ્લા માટે વન વિભાગે ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ સંવર્ધન યોજના તૈયાર કરી છે. આ યોજનામાં વિશાળકાય આશ્રયસ્થાનની સ્થાપના કરવા ફેન્સિંગ તૈયાર કરાઇ રહી છે. એનિમલ બર્થ કન્ટ્રોલ કાર્યક્રમ અંતર્ગત જંગલી કૂતરાંઓની વસ્તી નિયંત્રિત કરાઇ રહી છે, વોચટાવરો ઊભા કરવામાં આવી રહ્યાં છે, મહત્ત્વના સ્થળોને સંરક્ષિત કરાયાં છે અને નવાં આશ્રયસ્થાનો વિકસાવવામાં આવી રહ્યાં છે.

ગુજરાત અતિસુંદર અને દુર્લભ પક્ષી એવા ગ્રેટ ઇન્ડિયન બસ્ટર્ડનું આશ્રયસ્થાન છે. સ્થાનિક ભાષામાં તેને ધોરાડ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ પ્રજાતિ હવે લુપ્ત થવાના આરે છે

તદ્દઉપરાંત વિવિધ સામાજિક કલ્યાણની પ્રવૃત્તિઓ વન વિભાગ દ્વારા કરાઇ રહી છે. તેની સાથેસાથે વિવિધ જાગૃતિ કાર્યક્રમો પણ આયોજીત કરાઇ રહ્યા છે. ધોરાડ અભ્યારણ્ય 1 નવેમ્બરથી 31 માર્ચ સુધી પ્રવાસીઓ માટે ખુલ્લું મુકવામાં આવે છે.

કર્ણાટક સરકારે ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ (ધોરાડ) ના સંરક્ષણ માટે બેલ્લારી જિલ્લાના સિરગુપ્પામાં એક અભયારણ્ય સ્થાપ્યું હતું, છતાં પક્ષીની વસ્તીમાં ઘટાડો થઈ રહ્યો છે. કર્ણાટકમાં એક સમયે ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડની મોટી વસ્તી હતી, પરંતુ આ વર્ષની શરૂઆતમાં તેમની સંખ્યા ઘટીને 6 થઈ ગઈ હતી અને હવે ફક્ત બે જ પક્ષી બચ્યાં છે. 2023 માં રાજ્ય સરકારે બેલ્લારી જિલ્લાના સિરગુપ્પા તાલુકામાં 14 ચોરસ કિલોમીટરના જંગલને ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ અભયારણ્ય તરીકે જાહેર કર્યું હતું. કર્ણાટક માઈનિંગ એન્વાયર્નમેન્ટ રિસ્ટોરેશન કોર્પોરેશને રાજ્યમાં ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડના રક્ષણ માટે એક ખાસ સંરક્ષણ પ્રોજેક્ટ શરૂ કર્યો હતો અને 24 ગામોમાં જ્યાં પક્ષીઓ જોવા મળ્યા હતા ત્યાં ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડની વસ્તી વધારવા માટે 24 કરોડ રૂપિયા ફાળવ્યા હતા. નોંધનીય છે કે ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડની વસ્તી ઘણા રાજ્યોમાં નિવાસસ્થાનના નુકશાનને કારણે ઘટી રહી છે. આ પ્રજાતિ હવે લુપ્ત થવાને આરે છે. 2018 સુધીમાં 150 થી ઓછાં ધોરાડ પક્ષીઓ જંગલમાં બાકી રહ્યાં હતાં. વન્યજીવન પ્રેમીઓના મતે તાજેતરમાં કર્ણાટકના સિરગુપ્પા અભયારણ્યમાં ફક્ત બે ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડ (એક નર અને એક માદા) જોવા મળ્યાં છે. ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટાર્ડ ગાયબ થયા પછી, વન વિભાગના અધિકારીઓએ કેટલાંક ઝડપી પગલાં લીધાં છે, જેમાં પક્ષીઓનું જીઓ-ટેગિંગ, કૃત્રિમ રીતે ઈંડાં સેવવા, નાના પક્ષીઓને ફરીથી જંગલમાં પાછાં લાવવા, સ્થાનિક સમુદાયોમાં જાગૃતિ લાવવી અને બેલ્લારી જિલ્લામાં એક સંશોધન સ્ટેશન સ્થાપવાનો સમાવેશ થાય છે.

વન વિભાગના બેલ્લારી વિભાગે સિરગુપ્પામાં અને તેની આસપાસ તાજેતરમાં જોવા મળેલા બે ગ્રેટ ઈન્ડિયન બસ્ટર્ડને GPS-ટેગ કરવા માટે રાજ્ય સરકારની મંજૂરી માંગી છે. વધુમાં, ધોરાડ પક્ષીઓની ગતિવિધિઓ પર સતત નજર રાખવા માટે કર્ણાટક-આંધ્રપ્રદેશ સરહદ પર CCTV કેમેરા સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે.●

પ્રિયંકાના અનૌપચારિક અંદાજથી વડા પ્રધાન સહિત ભાજપ નેતા પ્રભાવિત થયા

ઈધર-ઉધરકી
આરતી જેરથ

સંસદના શિયાળુ સત્રના છેલ્લા દિવસે લોકસભાના સ્પીકર ઓમ બિરલાના ચાય પે ચર્ચા કાર્યક્રમમાં કોંગ્રેસ નેતા પ્રિયંકા ગાંધી વાડ્રાના આકર્ષક આક્રમણથી વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી સહિત ભાજપના નેતાઓ પ્રભાવિત થયા હોવાનું માનવામાં આવે છે. તેમણે પીએમ સાથે હળવી અને અનૌપચારિક વાતચીત કરી અને દિલ્હીની પ્રદૂષિત હવા અંગે ચર્ચા કરતી વખતે તેમની સાથે કેટલીક અંગત કૌટુંબિક વિગતો પણ શેર કરી. મીટિંગમાંથી નીકળતા અહેવાલો અનુસાર, પ્રિયંકા વાડ્રાએ ખુલાસો કર્યો કે આ પહેલો શિયાળો હતો જ્યારે તેમનાં માતા સોનિયા ગાંધી, જેઓ ગંભીર અસ્થમાથી પીડાય છે, તેઓ પ્રદૂષણથી બચવા માટે શહેર છોડીને ગયા ન હતાં. તેમણે આ માટે કેરળના તેમના સંસદીય મતવિસ્તાર વાયનાડમાં મળેલી હર્બલ થેરાપીને આભારી ગણાવી. પ્રિયંકા વાડ્રા પોતે અસ્થમાના દર્દી છે અને જ્યારે તેમને ખબર પડી કે આ ઔષધિ તેમની સ્થિતિનો સામનો કરવામાં મદદ કરી રહી છે, ત્યારે તેમણે તેમનાં માતાને પણ તે જ થેરાપી પર મૂકી અને તેનાથી સોનિયા ગાંધીને થોડી રાહત મળી હોય તેવું લાગે છે. છેલ્લાં ઘણાં વર્ષોથી, સોનિયા ગાંધી શિયાળામાં હોસ્પિટલમાં દાખલ થતાં હતાં કારણ કે નવેમ્બર અને ડિસેમ્બર મહિનામાં વધતા પ્રદૂષણને કારણે તેમનો અસ્થમા વધુ ખરાબ થતો હતો. જ્યારે શીલા દીક્ષિતના નેતૃત્વ હેઠળની કોંગ્રેસ સરકાર દિલ્હીમાં સત્તામાં હતી ત્યારે પણ આવું બન્યું હતું. તાજેતરનાં વર્ષોમાં, તેમણે રાજસ્થાન અથવા ગોવા જેવાં અન્ય રાજ્યોમાં સ્થળાંતર કરવાનું શરૂ કર્યું હતું, જ્યાં હવા ઓછી પ્રદૂષિત હતી. જો કે પ્રિયંકાના મતે આ વર્ષે સોનિયા ગાંધી વાયનાડની જડીબુટ્ટીને કારણે સંસદના સમગ્ર શિયાળુ સત્ર દરમિયાન દિલ્હીમાં રહી શક્યાં. દેખીતી રીતે, રાહુલ ગાંધીની ગેરહાજરીમાં પ્રિયંકાને સ્પીકરની ચા માટે મોકલવાનો સોનિયા ગાંધીનો નિર્ણય હતો. આ પગલાથી ચોક્કસપણે એવા ભાજપના નેતાઓ નિઃશસ્ત્ર થઈ ગયા જેઓ પ્રિયંકાના સામાજિક ઉપકાર માટે ખાનગી રીતે પ્રશંસાથી ભરેલા છે. હકીકતમાં, આ વર્ષે પહેલી વાર, સ્પીકરની ઓફિસે ઔપચારિક ફોટોગ્રાફ્સને બદલે ચા પાર્ટીનો એક નાનો વીડિયો બહાર પાડ્યો જો કે તેમાં અવાજ ન હતો.●

મનરેગાને બદલતા બિલ પર પ્રિયંકા કે સોનિયા ગાંધીએ વાત ન કરી

આશ્ચર્યજનક વાત એ છે કે તૃણમૂલ કોંગ્રેસના સાંસદે મનરેગાને બદલે બીવી જી રામ જીનો ઉપયોગ કરવાના વિરોધમાં ઠંડીમાં પણ આખી રાત ધરણાં કર્યાં, જ્યારે સાંસદે UPAનાં વર્ષોમાં સોનિયા ગાંધીના હસ્તાક્ષર યોગદાનને ભૂંસી નાખ્યું ત્યારે કોંગ્રેસના સાંસદોએ ઘરે જવાનું પસંદ કર્યું. DMK અને AAPના વિપક્ષી સાંસદો એકતા દર્શાવવા માટે થોડા સમય માટે ધરણામાં જોડાયા પરંતુ કોંગ્રેસના સાંસદો દૂર રહ્યા. તેમણે પોતાનો એક ટૂંકો મૌન વિરોધ કર્યો અને પછી ચાલ્યા ગયા હતા. દેખીતી રીતે, બીવી જી રામ જી બિલને સ્થાયી સમિતિને મોકલવાની વિપક્ષની માગણીને લોકસભાએ નકારી કાઢ્યા પછી આખી રાત ધરણાં કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. રાજ્યસભાએ મધ્યરાત્રિએ બિલ પર મતદાન કર્યું ત્યારે TMCએ આ કાર્યવાહીનું નેતૃત્વ કર્યું અને વોકઆઉટ કર્યું. દુર્ભાગ્યે, પ્રિયંકા ગાંધી વાડ્રા કે સોનિયા ગાંધી બંનેએ બિલ પર વાત કરી ન હતી, જો કે મનરેગા UPAનો મુખ્ય કાર્યક્રમ હતો, જે સોનિયા ગાંધીની આગેવાની હેઠળની રાષ્ટ્રીય સલાહકાર સમિતિ દ્વારા ચલાવવામાં આવતો હતો. રાહુલ ગાંધી, દેશમાં પણ ન હતા. તેમણે જર્મનીનો પ્રવાસ કર્યો, જો કે ઘણા સંકેતો મળ્યા હતા કે મોદી સરકારે મનરેગાને રદ કરવાનો અને તેના સ્થાને સોનિયા ગાંધી અને તેમની NAC ટીમ દ્વારા કલ્પના કરાયેલ કામના અધિકારની ગેરંટી કરતાં તેની વિચારધારા સાથે વધુ સુસંગત એક નવું બિલ લાવવાનો નિર્ણય લીધો છે. કોંગ્રેસમાં મોડેથી માન્યતા મળી રહી છે કે TMCએ બીવી જી રામ જી વિરુદ્ધ જોરદાર અને નાટકીય વિરોધ કરીને મનરેગાની માલિકી મેળવી લીધી છે. સોનિયા ગાંધીનો વારસો માનવામાં આવતો હતો તે બાબતમાં TMC સામે જમીન ગુમાવવાની ભરપાઈ કરવા માટે, કોંગ્રેસે હવે ક્રિસમસ પછી રણનીતિ બનાવવા માટે કાર્યકારી સમિતિની બેઠક બોલાવી છે. ઈન્ડિયા બ્લોકના અન્ય સભ્યો ભાજપવિરોધી રાજકારણના પોતાના બ્રેન્ડ સાથે આગળ વધી રહ્યા હોવાથી કોંગ્રેસ વિપક્ષમાં ખતરનાક રીતે અલગ પડી જવાની નજીક છે.●

લાપતાના ઘર પાસેથી મળી લાશ પણ DNA ટેસ્ટનો નનૈયો

ક્રાઈમ કોડ
પ્રફુલ શાહ

આપણે ભલે અહીં એક વ્યક્તિ, એક કિશોરી એટલે કે નવરુણા અતુલ્ય ચક્રવર્તીના ગાયબ થવા કે અપહરણ થયાની ઘટના જાણી-સમજી રહ્યાં છીએ પરંતુ એ તો એક નામ છે, પ્રતીક માત્ર છે. લેટેસ્ટ આંકડા આવતા સમય લાગે પણ વર્ષ 2023માં ભારતમાં 8,68,000 વ્યક્તિ લાપતા થઇ હતી. આમાં 65%થી વધુ મહિલા હતી. 12 થી 18 વર્ષનાં બાળકોનું પ્રમાણ પણ નોંધપાત્ર એટલે કે 1.4 લાખ જેટલું હતું. નેશનલ ક્રાઈમ રેકોર્ડસ બ્યૂરોના આંકડા મુજબ 2019થી 2021 વચ્ચે 13.13 લાખ મહિલા-યુવતી, કિશોરીઓ લાપતા થયાં હતાં. આ બધાના કારણ, એની પાછળના ઉદ્દેશ અલગ-અલગ હોય પણ માહોલ એકદમ ખતરનાક અને ચિંતાજનક છે.

2012ના સપ્ટેમ્બરમાં 12 વર્ષની નવરુણા પોતાના ઘર-બંગલોના પોતાના બેડરૂમમાંથી રાતના અંધારામાં ગાયબ થઇ ગઇ અને માતા-પિતા બાજુના બેડરૂમમાં ઊંઘતા રહી ગયાં. પોલીસ તપાસમાં અમુક કડી, શક્યતા બહાર આવ્યા પણ લાપતા બાળકીનો અતોપતો મળતો નહોતો.

એકાદ મહિનાની ભારે જહેમત અને દોડધામ બાદ પોલીસે ત્રણ શકમંદને અટકાયતામાં લીધા. આમાંથી એક તો ચક્રવર્તીના પરિવારનો દૂરનો અને રિસાયેલો સગો હતો. પોલીસ માનતી અને દાવો કરતી રહી કે આ ત્રણેય કંઇક છુપાવી રહ્યા છે. એ છુપી માહિતી ઓકાવવાના પોલીસે યથાસંભવ ધમપછાડા માર્યા પણ હાથ મેં આયા બાબાજી કા ઠુલ્લુ. એક, બે, ત્રણ... અને નવ મહિના બાદ ત્રણેય શકમંદોને છોડી મૂકવા પડ્યા.

2012ની 19મી સપ્ટેમ્બરે પોલીસમાં નોંધાયેલી F.I.R. (507/12) મુજબ અજાણ્યા ગુનેગારોએ ઘરની બારીના સળિયા વાળીને / તોડીને રૂમમાં ઘૂસીને નવરુણાનું અપહરણ કર્યું હતું. ઈન્ડિયન પિનલ કોડના સેકશન 364/366 (એ) હેઠળના આ ગુનાની તપાસમાં પોલીસે સ્ફુર્તિ ન બતાવ્યાના આરોપ થયા હતા. આને લીધે મીડિયાએ મોટો પણ સાચો હોબાળો મચાવ્યો હતો. આનો અવાજ બિહારના મુખ્ય પ્રધાન અને સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયમૂર્તિના કાન સુધી પહોંચ્યો. મોટેભાગે આવા કેસની તપાસ S.P. (સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ ઑફ પોલીસ) કે DYSP (ડિપ્યુટી સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ ઓફ પોલીસ)ના સ્તરે હાથ ધરાય. પરંતુ ઉચ્ચ સ્તરેથી આવેલા નિર્દેશને માન આપીને મુઝફ્ફરપુરના એડિશનલ ડિરેકટર ઓફ પોલીસ ગુપ્તેશ્વર પાંડેએ આ તપાસની ધુરા સંભાળવી પડી.

પાંડેજી 40 નિવડેલા પોલીસોની ટીમ સાથે આ નવરુણા લાપતા કેસની તપાસમાં જોતરાઈ ગયા. તેમણે નવરુણાના માતા, પિતા અને સંબંધીઓ સાથે નવેસરથી, ઊંડાણપૂર્વક વાતચીત અને પૂછપરછ કરી. તેઓ આખા કેસને વ્યવસ્થિત રીતે સમજવા તત્પર હતા. તેમણે પોલીસ તપાસની વિગતો જાણી અને ફાઈલનો પણ અભ્યાસ કર્યો.

અંતે 2012ની 10મી ઓક્ટોબરે એ.ડી.જી. ગુપ્તેશ્વર પાંડેએ પત્ર લખીને પોલીસ તપાસના છિંડા ભણી અંગુલી-નિર્દેશ કર્યો અને હવે એકદમ કાર્યદક્ષતા સાવધાની અને ત્વરીતતાથી તપાસ હાથ ધરવાનો આદેશ જારી કર્યો. સ્વાભાવિક છે કે પાંડેજીના ફરમાને તપાસની ગતિ એકદમ વધારી દીધી.

આ લાપતા કેસના અઢી મહિના બાદ સૌને આંચકો લાગે એવું બની ગયું. નવરુણાના ઘરના પાંચ-દશ પગલાં દૂર આવેલા ખાડામાંથી એક કોહવાયેલી લાશ મળી. લાશ 'સતર્ક-ઝડપી' પોલીસને નહોતી મળી પરંતુ આસપાસના લોકોએ ભયંકર દુર્ગંધ આવતી હોવાની ફરિયાદ કર્યા બાદ લાશ સુધી પહોંચાયું હતું. એમાંય ચક્રવર્તી પરિવારની એકદમ નજીકથી લાશ મળી હોવાથી પ્રજા અને અખબારો તરત એને બે ચાર કરવાના શોખમાં જોતરાઈ ગયા. પોલીસવાળા તાત્કાલિક લાશ મળી હતી એ સ્થળે ધસી ગયા. પોલીસે તરત અતુલ્ય ચક્રવર્તીના પરિવારને લાશની ઓળખ માટે આવવાનું કહેણ મોકલાવ્યું. દીકરી ગાયબ હતી મહિનાથી અને ઘરની નજીકથી લાશ મળે એટલે કુટુંબીજનો કેવા હાંફળાફાંફળા થઇને દોડી જાય પણ અહીં સીનારિયો એકદમ અલગ અને ચોંકાવનારો હતો. અતુલ્ય અને એના ભાઈએ કંઇ ન બન્યું હોય એમ ડિનર ટેબલ પર લંચ ખાવાનું ચાલુ રાખ્યું. ચક્રવર્તી કુટુંબમાંથી એકેય જણ લાશની ઓળખાણ માટે ન ગયા. 'હશે કોઈ કૂતરા કે બિલાડાની લાશ, આપણે શું લેવાદેવા?' એમ આંખમાં આંસુ સાથે પોલીસની ઓળખવિધિથી દૂર રહેલા અતુલ્યે જણાવ્યું હતું.

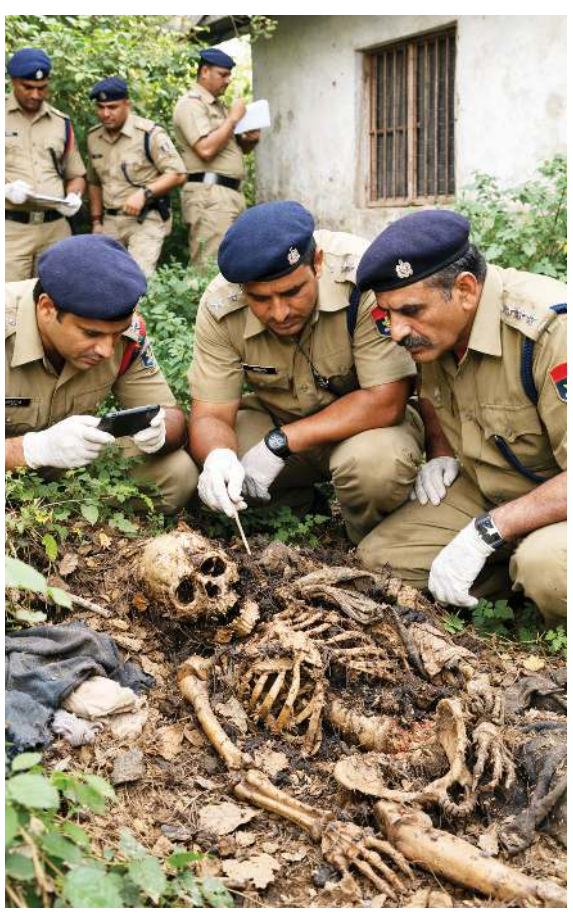

નવરુણાના ઘરના પાંચ-દસ પગલાં દૂર આવેલા ખાડામાંથી એક કોહવાયેલી લાશ મળી. લાશ 'સતર્ક-ઝડપી' પોલીસને નહોતી મળી પરંતુ આસપાસના લોકોએ ભયંકર દુર્ગંધ આવતી હોવાની ફરિયાદ કર્યા બાદ લાશ સુધી પહોંચાયું હતું

પછી આ કેસની તપાસ સોંપાઈ C.I.D.ને અને અંતે પહોંચી ગઇ CBI સુધી. મહત્ત્વની હકીકત એ બહાર આવી કે મળેલી કોહવાયેલી લાશ એક છોકરીની હતી અને એ પણ 15 વર્ષની આસપાસની.

ત્યાર બાદ તપાસ અધિકારીઓ માટે તાર્કિક પગલું આવે DNA ટેસ્ટ કરાવવાનું પરંતુ ચક્રવર્તી પરિવારે DNA ટેસ્ટ માટે નમૂના આપવાનો ધરાર ઇનકાર કરી દીધો. આ નિર્ણયથી તપાસમાં સ્પીડ-બ્રેકર આવી ગયું. આની સાથે મીડિયાવાળા ઉછળી-કૂદીને આવા નિર્ણય પાછળના તર્કવિતર્કમાં ખોવાઈ ગયા. સંબંધિત પક્ષોએ સુપ્રીમ કોર્ટના દરવાજા ખટખટાવ્યા. સર્વોચ્ચ અદાલતને આ કેસ CBIને સોંપી દીધો.

હવે ચક્રવર્તી પરિવારે તપાસમાં સહકાર આપવા સિવાય છૂટકો નહોતો. અતુલ્યના DNAના નમૂના લેવાયા. એની સરખામણી અજાણી લાશના DNA સાથે થઇ. પરિણામ જાહેર થયું કે એ લાશ લાપતા નવરુણાની જ હતી. કેસની ફાઈલ બંધ? ના, નવરુણાના પિતા તો આજે ય માને છે કે એ લાશ મારી દીકરીની નહોતી. એ હજી જીવતી હશે પણ CBIએ દબાણ હેઠળ આવીને કેસ બંધ કરાવ્યો છે.

સચ્ચાઈ ક્યાંક એક પિતાની આશા અને CBIના દાવા વચ્ચે હતી પણ ક્યાં? અને શું હતું એ સત્ય? ● (ક્રમશઃ)